

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 3, Sayı 5, Mart 2016, ss. 116-128.
Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 3, Issue 5, March 2016, pp. 116-128.
ISSN 2148-5704
DOI Number: 10.17822/omad.2016516910

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN DÖNEMİNDE DERGÂH-I ÂLİ ÇAVUŞLUĞUNUN KARİYER YOLLARI VE ÇAVUŞLAR

*Career Paths of Dergâh-i Âli [Supreme Lodge] Sergeants and Sergeants at the time of
Suleiman the Magnificent*

Uğur ALTUĞ*

Özet: Çavuşluk kurumu, dergâh-ı âli çavuşluğu ve burada görevli çavuşlar Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren, devletin idari yapısı içerisinde önemli bir yere sahipti. Çavuşlar, elçilikten infazcılığa, ulaklıktan teşrifatçılığa kadar çeşitli işlerde görevlendirilmişlerdir. İmparatorluk sınırları Kanuni Sultan Süleyman döneminde büyük çapta genişleme kaydettiği gibi, devletin yapısı ve örgütlenişi de bunun paralelinde gelişip karmaşıklaşmıştır. Bu süreçte dergâh-ı âli çavuşlarının, bilhassa yoğunlaşmış askerî, idari ve diplomatik işlemlerin yürütülebilmesi için merkezden eyaletlere, tâbi memleketlere ve diğer ülkelere yazılan emir, ferman, hüküm ve mektupların ulaştırılması dolayısıyla önemleri artmış görünüyor. Bu göreve yükselebilenin koşulları nelerdi? Dergâh-ı âli çavuşları hangi kariyer yollarından gelmekteydi ve bunların kökenleri neydi? Çavuşluk konusunda yapılmış çalışmalarda bu sorular tamamiyle aydınlatılmamıştır. Topkapı Sarayı Arşivi'nde bulunan ve Kanuni döneminde dergâh-ı âli çavuşlarını içeren bir belge bu sorulara açıklık getirecek nitelikte kayıtlar içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Çavuş, Dergâh-ı Âli Çavuşluğu, I. Süleyman

Abstract: The institution of sergeantship, the supreme sergeantship lodge, and the appointed sergeants took an important place in the administrative structure of the Ottoman Empire since its foundation. The sergeants had been charged with various duties extending from diplomats to executioners and message-carriers to masters of ceremonies. In conjunction with the considerable expansion of the borders of the empire, the structure and organization of the state had expanded and become more complex during the reign of Suleiman the Magnificent. Because of these changes in the military, administrative and diplomatic structure, the importance of supreme dervish lodge sergeants came into prominence as the communication of imperial orders (firmans), verdicts and letters between the central government and the provinces, vassal countries and foreign states had increased in a large scale. What were the recruitment conditions for the supreme dervish lodge sergeants? From which career groups were they being chosen, and what were their national origins? Existing studies on sergeantship have yet to sufficiently address these questions. This article analyzes a document from the Topkapı Palace archives on the supreme dervish lodge sergeants and clarify some issues in regard to functions sergeants.

Key Words: Ottoman Empire, sergeants, supreme dervish lodge sergeantship, Suleiman I

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda çavuşlar ve çavuşluk kurumu üzerine ilk çalışmalar Fuad Köprülü¹ ve İsmail Hakkı Uzunçarşılı² gibi araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Bu araştırmalarda, çavuşluk, çavuşluk kurumunun kökeni ve yapısı, çavuşların görevleri, kıyafetleri ve hatta teşkilatın çeşitli seremonilerine dair hususlar ele alınarak müessese aydınlatılmaya çalışılmıştır. Birer klasik hâline gelmiş bu çalışmaların yanı sıra konuya ilişkin yeni araştırmalar

* (Yrd. Doç. Dr.), Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Çankırı/Türkiye, e-mail: uguraltug@hotmail.com

¹ Fuad Köprülü, "Çavuş", *MEB İA*, C. III, s. 362-9; "Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Te'siri Hakkında Bazı Mülâhazalar", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, İstanbul 1931, 165-309.

² *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*, Ankara 1941; *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları I-II*, Ankara 1943; *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1945.

da yapılmaktadır.³ Çavuşluğa ait birçok mesele ve detayı Osmanlı arşiv belgelerini temel alarak incelemeye odaklanmış bu tip çalışmaların artışı kurumun daha iyi anlaşılabilmesi için önemli katkılar sağlayacaktır.

Çavuş, “daha Müslümanlıktan evvelki zamanlardan başlayarak, muhtelif Türk devletlerinde *sarayda türlü-türlü hizmetlerde bulunan bir sınıf memurlara* verilen ve orduda *küçük bir askerî rütbeyi* ifade eden eski bir ıstılahtır.”⁴ Erken dönem Osmanlı kroniklerinde, beyliğin henüz kuruluş sürecinde Osman Bey’in maiyetinde Samsa Çavuş gibi yoldaşların varlığı görülmektedir.⁵ Fatih Kanunnamesi’nde bunlara ait açık kayıtlar bulunmaktadır. Buna göre, çavuşların amiri olan çavuşbaşı divanda oturmaz; vezirler, kazasker ve defterdar divana geldikleri zaman, kapucular kethüdası ile beraber onları karşılar; günde altmış akçe geliri vardır. Çavuşlar ise bunların derecesi timar müteferrikalarından aşağı olup, kâtiplere denktir. Çavuş oğullarına on bin akçe timar verilir. Çavuşlar bayramlarda padişahın elini öpebilirlerdi. Bunların tayini defterdara aittir. Vezirlerin ve defterdarların maiyetine ayrıca selam çavuşu tayin olunurdu.⁶

Çavuşluğa ait çeşitli meselelerin Fatih Kanunname’sinde yer alıp tanımlanması, kurumun varlığı ve devlet içerisindeki yeri bakımından önemli ve açıklayıcı bir göstergedir. XVI. yüzyıl Batılı seyyahların verdiği bilgilerden, bu kurumun sonradan daha büyüdüğü ve saray ihtişamının arttığı anlaşılıyor.⁷ Bu dönemde ellerinde altın ve gümüş yaldızlı asalar bulunan 300 divan çavuşu vardı.⁸ Sefirleri karşılama merasiminde, süslü elbiselerle “mükellef” atlara binmiş çavuşlar bulunduğu gibi divana girip çıkan vezirlerin önünde de iki çavuş bulunması âdetti. Padişahın resmî çıkışlarında, atlı çavuşlardan başka, padişahın atı önünde yaya giden elleri asalı çavuşlar yol açarlardı. Hükümdarın huzuruna çıkarken, elçiyi karşılamak çavuşbaşının göreviydi. Bu gibi teşrifat işlerinden başka, padişah veya vezirler tarafından verilen herhangi bir emrin tebliği ve idam hükümlerinin icrası, ya da herhangi bir sebeple ikametgâhlarından çıkmaları men edilen elçilere nezaret gibi işleri de yaparlardı. Bunlar elçi sıfatıyla yabancı devletlere gönderildikleri gibi, içeride de mesela bazı madenlerin işletilmesi gibi işlere memur ediliyorlardı.⁹ Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait mühimme kayıtları, divan çavuşlarının bu dönemde, yoğun biçimde imparatorluk bünyesinde bulunan beylerbeyliklere ve bazı sancaklara merkezden yazılan ferman, mektup vs. götürme işiyle görevlendirildiklerini gösteriyor.¹⁰ Bu husus şüphesiz bu dönemde imparatorluğun içinde bulunduğu fetih politikası ve genişleme doğrultusunda büyüyen politik, askerî ve yönetsel koşullarla ilgilidir. Divan çavuşlarından

³ Orhan Fuad Köprülü, “Çavuş”, *TDV İA*, C. 8, İstanbul 1993, s. 236-8; Ümit Koç, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Çavuşluk Teşkilatı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 2, Elazığ 2002, s. 395-420; Murat Uluskan, *Divân-ı Hümayûn Çavuşbaşılığı (XVI-XVII. Yüzyıllar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998; Murat Uluskan, *Divân-ı Hümayûn Çavuşları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.

⁴ Fuad Köprülü, “Çavuş”, *MEB İA*, C. III, s. 362.

⁵ “Âşıkpaşaoğlu Derviş Ahmed Âşıkî, “Tevârih-i Âl-i Osman”, Hazırlayan: Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949, s. 99, 107, 109; Mehmet Neşri, *Kitâb-i Cihan-Nümâ Neşri Tarihi I-II*, Hazırlayan: Faik Reşit Unat ve Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987, s. 91, 121. Anadolu Beglerbegi’ne gönderilmiş 1602 ve 1604 gibi geç tarihli iki hüküm Samsa Çavuş’u Osman Gazi’nin çavuşbaşı olarak nitelemektedir. M. Uluskan, *Divân-ı Hümayûn Çavuşbaşılığı...*, s. 8.

⁶ F. Köprülü, *a.g.m.*, s. 367; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. I, İstanbul 1990, s. 321-8; *Fatih Sultan Mehmed Kōnunnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul 2003, s. 8, 9, 11.

⁷ Jean Chesneau, *Le voyage du Monsieur d’Armon*, nşr. Schefer, Paris, 1987, s. 41 v.d., aktaran F. Köprülü, *a.g.m.*, s. 367.

⁸ F. Köprülü, *a.g.m.*, s. 367.

⁹ İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları*, C. II, Ankara 1943, s. 80-1.

¹⁰ Örneğin 1544-1545’te çıkarılmış 5, 25, 58, 81, 112, 188, 189, 371, 373, 472 numaralı hükümler, bkz. *Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E 12321 Numaralı Mühimme Defteri*, Hazırlayan: Halil Sahillioğlu, İstanbul 2002.

başka başta yeniçeri ocağı olmak üzere çeşitli kapıkulu ocaklarında da baş çavuşlar, orta çavuşlar, küçük çavuşlar ve çavuş vekil ve adayları da bulunuyordu.¹¹

Teşrifatçılıktan elçiliğe, infaz işlerinden ulaklığa birçok işte görevlendirilmiş olan dergâh-ı âli / divan çavuşlarının¹² kökenleri ve özellikle de bu mevkiye personel seçiminin hangi kaynaklardan yapıldığı meselesi biraz muğlak kalmış görünüyor. Bu çalışmada, “Osmanlı imparatorluğunda divan çavuşluğu pozisyonuna sadece tek bir kaynaktan ve bunun çerçevesinde kurgulanmış bir kariyer kolundan mı gidiliyordu? Kimler çavuş yapılırdı? Değişik branşlardan da çavuşluğa alımlar yapılmış ya da aynı biçimde çavuşlar değişik branşlara kaydırılmışlar mıdır?” biçimindeki sorulara belgeler ışığında birtakım cevaplar aranacaktır.

Bu çalışmanın temeli çavuşluk kurumuna ilişkin bir belgeye dayanmaktadır. Tarafımızca tespit edilen bu belge Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı tasnifinde yer alan TSMA.d. 9558 numaralı defterdir. Defterin ilk varlığında “Defter-i Esâmî-i Çavuşân-ı Dergâh-ı Âli” kaydı bulunmaktadır. Sekiz varaktan ibaret olan defterde Kanuni Sultan Süleyman döneminde dergâh-ı âlide görevli olan çavuşlar kayıtlıdır. Konuya ilişkin, yukarıda belirtilen daha önce yapılmış çalışmalarda bu deftere ait bir bahis ya da herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Söz konusu defter kapsamlı bir biçimde ilk kez bir inceleme konu olmaktadır.

Burada, söz konusu defterde kayıtlı verilerden hareketle dönemin dergâh-ı âli / divan çavuşları, bunların kökenleri ve kimlikleri ele alınacaktır. Bu veriler ışığında divan çavuşluğu görevine giden kariyer kolları hakkında ve yer yer dönemin bazı politik ve askerî olayları ve kişileri üstünde kısaca durulacaktır. Konuya ilişkin ele alınacak hususların sınırını tamamıyla defterdeki kayıtlar belirlemektedir. Çalışmanın önemli amaçlarından biri de söz konusu defterdeki bütün kayıtları Latin harflerine aktarmaktır. Bu suretle transkribe edilen metin çalışmaya eklenecektir. Böylece ilgili defter sadece incelemeye tâbi tutulmayıp okuyucuya da sunulmuş olacaktır.

Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait olan bu defterin, tam olarak hangi tarihte düzenlendiğini belirtir bir kayıt bulunmamaktadır. Defterde dergâh-ı âli / divan çavuşlarının bir listesi yapılmış ve bu liste kendi içerisinde kategorize edilmiştir. Bu kategori ilgili görevlilerin hangi padişah döneminde divan çavuşu olduğuna göre yapılmıştır. Buna göre, söz konusu çavuşlar, II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim ve I. Süleyman zamanlarında dergâh-ı âli çavuşluğuna getirilmiş olanlar şeklinde tasnif edilmişlerdir. Bu tasnif “Çavuşân-i Mezûrîn ki ... Sultân ... Zamanında Olmuşlardır” şeklinde bir kayıttan sonra başlamakta ve bu makama getirildikleri sultanın saltanat süresine göre sırasıyla ve künyeleriyle birlikte kaydedilmeleriyle tamamlanmaktadır. Çavuşların kaydı Kanuni dönemde bu göreve getirilenlerle sonlanmaktadır. Bu da defterin Sultan I. Süleyman döneminde düzenlendiğini gösterir.

Söz konusu çavuşların büyük bir kısmı bu göreve, doğal olarak I. Süleyman döneminde atanmışlardır. Periyodik olarak geriye doğru gidildikçe, daha önceki sultanlar döneminde bu pozisyona getirilmiş çavuşların sayısı orantılı biçimde azalmaktadır. Şöyle bir görüntü ortaya çıkmaktadır ki, dergâh-ı âli çavuşlarının ikisi II. Mehmed döneminde, yirmi beşi II. Bayezid döneminde, yirmi sekizi I. Selim döneminde ve yetmiş üçü de I. Süleyman döneminde tayin edilmişlerdir. Bütün hepsinin toplamı yüz yirmi sekiz kişiden oluşmaktadır. Nitekim defterin son varlığında da söz konusu çavuşların sayısı “cem’an 128 nefer” şeklinde ifade edilmiştir.¹³

Bu kayıt başlı başına önemli bir meseleyi de aydınlatmaktadır. Daha önce yapılan araştırmalarda, XVI. yüzyılda dergâh-ı âli çavuşlarının sayısı hakkında öne sürülen bilgiler bazı seyahatnamelere dayandırılmış, bu bakımdan bunların adedi meselesi kesin biçimde

¹¹ Uzunçarşılı, aynı yer.

¹² Kaynaklarda, devletin diğer kademelerinde görevli olan çavuşlardan ayrı olarak *divân-ı hümayûn* çavuşları, *dergâh-ı âli çavuşları* ya da *çavuşân-ı divân-ı hümayûn*, *çavuşân-ı dergâh-ı âli* şeklinde nitelenerek ayırt edilmektedir. Bkz. M. Uluskan, *Divân-ı Hümayûn Çavuşları*, s. 5.

¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı (TSMA.d.) 9558 Numaralı Defter, vrk. 5a.

aydınlatılamamıştır. Bu çalışmalarda I. Süleyman döneminde divan çavuşlarının sayısı 300 kişi olarak belirtilmiştir.¹⁴ Bu rakam defterdeki kayıtlarla karşılaştırıldığında geçerliliğini yitirmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, defterde bunların sayısı I. Süleyman döneminde 128 kişiden ibarettir.

Dergâh-ı Âli Çavuşluğuna Giden Yollar

İncelediğimiz defterde yer alan dergâh-ı âli / divan çavuşlarının isimlerinin yanlarına kökenleri, kimlikleri, eski kariyerleri ve daha başka özel durumlarına ilişkin açıklayıcı kayıtlar düşülmüştür. Söz konusu kayıtları kendi içerisinde tasnif ederek, divan çavuşlarının daha önceki görevleri ve bu makama yükselme biçimleri hakkında düzenli bir veri tabanına ulaşabiliriz.

Defteri yakından incelediğimizde, kapıkulu ocaklarından, timar sisteminden, padişah, şehzade, paşa ve bey gibi çeşitli kişilerin kapu halkından ve hatta raiyyet kökenli¹⁵ kişilerden de divan çavuşluğuna atamalar yapıldığını görmekteyiz. Bu süreçte söz konusu çavuşların bu makama gelmesinde belirleyici unsur liyakat ve sadakat olmuştur. Bu husus defterde *sahih kul* ve *yarar kul* şeklinde ifade edilmiştir.

1. Kul Kökenli Çavuşlar

Kul kökenli unsurlar, devletin kuruluş sürecinden itibaren önemli görevlerde bulunmuşlar ve kul sisteminin oluşum ve gelişimi meselesi devletin kuruluş sürecinin önemli aşamalarından birini teşkil etmiştir. Merkez ve saray teşkilatında, sultanın çeşitli hizmetlerinin icrasında, devletin bürokrasi ve yönetim sisteminde ve nihayet merkezi ordu birliklerindeki kadroların büyük kısmı kul kökenli unsurlardan oluşuyordu.

Osmanlı sisteminde merkez, saray ve taşra teşkilatları arasında organik ve işlevsel bir bağ oluşturulmuştur. Bu bağlamda askerî, idari, bürokratik bakımdan imparatorluğun bütün organları arasında bir uyum sağlanmış görünüyor. Bu uyumun en önemli unsurlarından birisi Osmanlı kurumları içerisindeki mevcut dikey ve yatay hareketlilik ilişkisidir. Herhangi bir kariyer koluna intisap etmiş bir yönetici, asker ya da bürokrat, bulunduğu mesleki hiyerarşi piramidi içerisinde yükselme şansına sahip olduğu gibi, başka bir kariyer koluna kaydırılarak, mesleğine oradaki hiyerarşi piramidinde devam edebilirdi. Bir memur yahut asker, bu biçimde terfi edebileceği gibi daha düşük mevkilere de indirilebilirdi. Sistemin doğası gereği *seyfiye* ve *ilmiye* sınıfları arasında; *merkez*, *saray* ve *taşra* teşkilatları arasında ve *reaya* ile *askeriye* sınıfları arasında geçişlilik mümkündü. Kuruluş ve yükselme dönemlerinde bu geçişliliği sağlayan süreçte belirleyici unsurun daha çok liyakat olduğu göze çarpmaktadır. Bu manzara tahrir defterlerindeki kayıtlardan, mevâcib defterlerindeki verilere kadar imparatorluğun pek çok belgesinde görülebilmektedir.¹⁶

¹⁴ F. Köprülü, “Çavuş”, s. 367; Salomon Schweigger, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, Çeviren: Türkis Noyan, İstanbul 2004, s. 182. Seyahatname türünden eserlerdeki bilgiler çok kıymetli olmasına rağmen, bu veriler her zaman mutlak bir doğruluk arz etmeyebilir. Seyahatname ve hatırat türünden eserlerdeki bazı bilgilerin arşiv belgeleri ışığında sağlaması yapılabilir.

¹⁵ Pehlevân Armudî: Mezkûr dahi pâdişâh-i âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdür, aslı raiyyetdür, bakınız *TSMA.d.* 9558, vrk. 4b.

¹⁶ Kul Teşkilatı hakkında detay için bkz. Halil İnalçık, “Ghulâm” *The Encyclopedia of Islam*, second edition, vol. II, Leiden 1991, s. 1085-91; *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Çeviren: Ruşen Sezen, İstanbul 2003; İ. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal; Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları I-II; Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*. Kuruluş ve Yükselme dönemlerine ait tahrir defterlerinde ve mevâcib kayıtlarında liyakat meselesi göze çarpmaktadır. Gösterdikleri cesaret, başarı ve hizmetlerinden dolayı pek çok unsura timarlar tevcih edildiği gibi, sipâhi ve yeniçerilerin timar ve ulufelerine zam terakkiler yapılmıştır. Bunun yanı sıra çeşitli yeniçerilere timar tevcihleri yapılmıştır. Buna karşın görevinde başarısız ve ihmalkâr olanlar, otoritelere itaat etmeyen ve birtakım edebe aykırı davranış sergileyenler azledilmişlerdir. Bkz. Halil İnalçık, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954; Halil İnalçık, Evgeni Radushev ve Uğur Altuğ, *1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri*, Ankara 2013; Örneğin Zigetvar fethinde yararlık gösteren kapıkulu ve yeniçeri ocaklarına mensup kişilere gösterdikleri yararlılık ve liyakat dolayısıyla tevcih edilen timar ve ulufe zamları için bkz. Taksim Belediye Kütüphanesi (Atatürk Kitaplığı), Muallim Cevdet Evrakı Koleksiyonu (*MC EVR*) no: 38-16.

Ana hatlarıyla kısaca belirtmeye çalıştığımız bu yapıyı, organizasyonu ve süreci, incelediğimiz Dergâh-ı Âli Çavuşları Defteri'ndeki kayıtlarda da görmek mümkündür. Bu bağlamda çavuşluk makamının beslendiği önemli kariyer ve kaynak kollarının başında da merkez ve saray teşkilatları ve bu kurumların çeşitli kademe ve pozisyonlarında görevli olan kul kökenli kişiler bulunmaktadır.

Defterdeki kayıtlar yakından incelendiğinde zikredilen unsurlar ve çavuşların meslekleri ve kökenleri ayrıntılı bir biçimde görülebilmektedir.¹⁷

Çavuşların isimlerinin hemen yanında *isfânahçı, ağa, bevvâb / kapucu, solak, saka, hayyat, dellak, hafız, muhızır, çavuş, pehlevân, dizdâr, çukadâr, bâzîrgân, sarraç, berber, muhtesib, ulufeci, çavuş, sipâhi oğlanı, hizmetkâr, yeniçeri, silahdâr, kapucu, yaya, yayabaşı, sekban süvari, yeniçeri çavuşu, bölük*¹⁸ şeklinde düşülmüş kayıtlarla, bunların daha önce saray, yeniçeri ocağı ya da merkezî teşkilatta yaptıkları görevler belirtilmiştir. Bu veriler temelinde 128 kişiden oluşan dergâh-ı âli çavuşlarının büyük bir kısmının, kul sistemi içerisinde daha önce farklı görevlerde bulunmuş görevliler olduğu görülmektedir.

Bu veriler de yukarıda belirtilmiş olan kurum ve mevkiler arasındaki mobilizasyonu ve geçişleri göstermekte, ayrıca deftere düşülmüş bazı kayıtlar bu sürecin ayrıntılarını da yansıtmaktadır.

Yavuz Sultan Selim zamanında dergâh-ı âli çavuşluğuna getirilmiş olan İskender Hersek'in görüntüsü bu bakımdan ilgi çekicidir. Bu kayıta İskender'in kariyeri kısaca özetlenmiştir. O, kariyerine bir çavuşun hizmetkârı olarak başlamış, sonra arabacılık hizmetine yazılmış, daha sonra yeniçeri ordusuna katılmış ve sonrasında silahdâr olmuştur. Silahdârlıktan da çavuşluğa geçmiştir.¹⁹ İsmine düşülmüş *Hersek* kaydı kökenine dair açıklayıcı bilgi niteliğindedir. Kul teşkilatının gelişip daha da güçlendiği 14. yüzyılın sonlarından itibaren, sistemin artan insan kaynağı ihtiyaçlarını karşılamak için devşirme usulü imparatorluk içerisinde yaygın hâle gelmiştir. Bu süreçte memleket dâhilinden devşirilen oğlanların ya da fetih sürecinde esir alınıp merkeze gönderilmiş namzetlerin isimlerinin yanlarına memleketlerini belirten *Hersek, Bosna, Sivas, Manastır* ve *Mora* şeklinde düşülen kayıtlar, onların kimliklerinin bir parçası olmuştur. Bu açıklamalardan sonra söz konusu İskender'in Hersek vilayetinden devşirildiği ve sonrasında kul sistemi içerisindeki çeşitli kariyer kollarında görev yaptığı ifade edilebilir.

Defterde çavuşların azli ya da görev değişikliklerine dair herhangi bir kayıt olmasa da, dergâh-ı âli çavuşluğundan diğer görev ve memuriyetlere terfi ya da tenzil şeklinde geçişlerin olduğuna şüphe yoktur.

2. Çavuş Oğlu Çavuşlar

Defterde dergâh-ı âli çavuşlarından otuz yedisinin babası ya da dedesinin çavuş olduğu kayıtlıdır, bunların *atadan çavuş oğlu çavuş* oldukları belirtilmiştir. Dolayısıyla I. Süleyman döneminde divan çavuşlarının yaklaşık %40'ı çavuş kökenli unsurlardan oluşmuştur.

Bu görüntü imparatorluğun kuruluş ve yükselme dönemlerindeki temel olgularından birini de yansıtmaktadır. Herhangi bir devlet kademesinde bir görevi icra eden memur ya da asker emeklilik, hastalık ya da ölüm gibi hâllerinde, onun görevi çocuklarına intikal edebilirdi. Bunun yanı sıra atadan, dededen çocuklara aktarılan mesleki bilgi, beceri ve tecrübe devlet tarafından önemsenmiştir. Osmanlılar bu kaynaktan istifade etmeye çalışmışlardır. Özellikle timar sisteminde oldukça yaygın bir muamelat biçimi olan görevlerin / mevkilerin babadan oğula intikallerinin XVI. yüzyıl ortasında dergâh-ı âlide de görülmesi açıklayıcı bir önem taşımaktadır.

¹⁷ TSMA.d. 9558.

¹⁸ A.g.k., vrk. 1b-5a.

¹⁹ A.g.k., vrk. 2b.

Kanunnamelerde sıkça vurgulanan *kul oğlu kuldur, reaya oğlu reayadır* formülü imparatorluğun önemli dinamiklerinden birini yansıtmaktadır. Bununla birlikte bilgi, yetenek ve beceri gibi koşullar sağlandığı takdirde bu iki sınıf arasında geçiş mümkündür. Osmanlılar bu prensibe kuruluş ve yükselme dönemlerinde sıkı sıkıya bağlı kalmış görünmektedirler.

Bu bağlamda çavuşlardan bir kısmının görev ve statülerinin de oğullarına aktarıldığı ve bu uygulamanın ilk sultanlar döneminden beri uygulandığı anlaşılıyor. Babalarının, atalarının çavuş olması dolayısıyla bu vazifede olanlar söz konusu kaynakta “çavuş oğlu çavuşdur”, “kadîmden çavuş oğlu çavuşdur” ve “Âl-i Osman’dan berü çavuş oğlu çavuşdur” şekillerinde formüle edilmişlerdir. *Âl-i Osman’dan berü çavuş oğlu çavuşdur* ifadesiyle söz konusu çavuşun atalarının bu makama ilk sultanlar tarafından getirilmiş oldukları vurgusu yapıldığı anlaşılmaktadır. Böylece kroniklerde geçen Samsa / Samsama Çavuş’un Osman Bey döneminin çavuşları hatta çavuşbaşlarından olduğu ortaya çıkmakta ve çavuşluk makamının Osmanlıların ilk yıllarından itibaren beyliğin önemli kurumlarından olduğu anlaşılmaktadır. Defterde kayıtlı olan dergâh-ı âli çavuşlarından yedisinin atası ilk sultanlar zamanında bu görevde bulunmuş kişilerdir.²⁰

Bunların yanı sıra, daha önce imparatorluğun çeşitli eyaletlerinde çavuşluk görevinde bulunmuş kimseler de dergâh-ı âli çavuşluğu görevine getirilmişlerdir. Çavuş Osmanlı eyaletlerinde beylerbeyi ve sancak beyleri maiyetinde bulunan görevlilerdendir. Bu unsurlar eyalet ve sancak dairesinde habercilik, teşrifatçılık, infaz gibi görevleri yaparlardı. Beylerbeyi ve sancak beyleri çavuşlarına dirlikler tevcih edilmiş²¹ ve timarları Fatih Kanunnamesi’nde serbest statüsünde tutulmuştur.²²

3. Timar Sisteminden Çavuş Olanlar

İmparatorluğun temel kurumlarından olan timar sisteminin bünyesinde reaya ve “erbâb-ı timar” olmak üzere çok sayıda insan bulunmaktaydı. Timar sistemindeki kadro ve görevlilerle, imparatorluğun diğer müesseseleri içerisindeki kadro ve görevlileri arasında da geçişlilik ve rotasyona bağlı bir ilişki bulunmaktaydı. Bu bağlamda çeşitli devlet kademelerindeki görevliler timar sistemine kaydırılabildiği gibi, timar sistemi içerisindeki görevliler de başka kademelere kaydırılabilir hatta azledilebilirlerdi de. Başta tahrir defterleri olmak üzere çeşitli belgelerde bu görüntü detaylarıyla yer almaktadır.²³

İncelediğimiz defterde kayıtlı divan çavuşlarından on beşi daha önceki kariyerlerinde timar sisteminde çeşitli görevlerde bulunmuş kimselerdir. Defterdeki kayıtlar bunların daha önce dirlik tasarruf etmiş timarlı sipahiler²⁴ ya da subaşılardan²⁵ olduklarını ortaya koyuyor. Defterde kayıtlı dergâh-ı âli çavuşları arasında, daha öncesinde bizzat kendileri timar sisteminde görev yapmış kişilerin yanı sıra bir de babaları-ataları timarlı olanlar bulunmaktadır. Bunlar

²⁰ A.g.k., vrk. 2a.

²¹ Tahrir defterlerinde eyalet, sancak ve nahiyelerde görevli çavuşlara ait bolca kayıt bulunmaktadır. XVI. yüzyıla ait Aksaray Livâsı Timar İcmâl Defteri’ndeki veriler konumuz bakımından önemli kayıtlar içermektedir. Bu defterde bazı Dergâh-ı Âli çavuşları, Karaman beylerbeyi çavuşları ve Aksaray sancak beyi çavuşlarının zeamet ve timarları bulunmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, *Tahrir Defteri (TT-d)* no: 972, vrk. 4-14.

²² A. Akgündüz, *a.g.e.*, s. 323.

²³ Bu geçişlilik özellikle derkenar kayıtları içeren defterlerde bütün detaylarıyla takip edilebilmektedir. Bkz. İnalçık, *Hicrî 835 Tarihli...*; İnalçık, Raduşev ve Altuğ, *1445 Tarihli...*

²⁴ “Mustafa dizdâr, mezkûrun atası mürde dizdârdır, kendisi timar erinden çavuş olmuştur”, *TSMA.d.* 9558, vrk. 3b; “Hızır [veled-i] Çepni, mezkûr timar erinden çavuş olmuştur, sipâhi oğlu sipahidir, babası zeâmet tasarruf eder”, *a.g.k.*, vrk. 5a; “İbrahim Çerkes, mezkûr Mesih Beg’ün kulu olup timar erlerinden çavuş olmuştur”, *a.g.k.*, vrk. 3a.

²⁵ “Mehmed Alaşehir, mezkûr Anadolu subaşılardan çavuş olmuştur, aslı timar sipâhi zâdedür”, *a.g.k.*, vrk. 3a.

deftere ya atalarının timar / zeamet tasarruf ettiği belirtilmek suretiyle²⁶ ya da *sipâhizâde*²⁷, *sipâhi oğlu sipâhi*²⁸ şeklinde kaydedilmişlerdir.

Timarlı sipahi kökenli olan çavuşlarla kul sisteminde altı bölük halkı bünyesinde bulunan *sipâhi oğlanı* kökenli çavuşlar deftere birbirlerinden ayırt edilebilecek biçimde özenle kaydedilmişlerdir. Bu bağlamda altı bölük halkına mensup sipahi kökenli çavuşlar “*sipâhi oğlanları zümresinden...*” biçiminde formüle edilmişlerdir.²⁹ Buna karşın timar sisteminden gelenler yukarıda belirtildiği gibi yazılmışlardır.

Daha önceki kariyerlerinde ya kendileri ya da babaları birer timarlı olan söz konusu çavuşlar, imparatorluğun Rumeli ve Anadolu gibi iki temel eyaletindeki timar sisteminden devşirilmiş görünmektedirler.³⁰

Dergâh-ı âli çavuşları arasında, daha önce padişah³¹, şehzade³² ve bazı bey ve paşaların³³ maiyetinde bulunmuş olup, efendileri İstanbul’a geldikten ya da öldükten sonra çavuş olan timarlı ya da timar kökenli olanlar da mevcuttur.³⁴

Eyaletlerdeki timarlılardan dergâh-ı âli çavuşluğuna yükselenler olduğu gibi, dergâh-ı âli çavuşlarından eyaletlere kaydirmalar da olmuş görünüyor.³⁵ Belirtildiği gibi görev kategorileri arasındaki geçiş ve rotasyon sistemi imparatorluğun temel yapı taşlarından birini teşkil etmiştir. Tahrir defterlerinde timar / zeamet birimlerinde görevlendirilmiş dergâh-ı âli çavuşlarına rastlamak mümkündür.³⁶

4. Şehzade, Paşa ve Beylerin Maiyetinden Gelenler

İncelediğimiz defterde kayıtlı dergâh-ı âli çavuşlarının önemli bir kısmı, bu pozisyona gelmeden önce padişah, şehzade, paşa, bey ve sair kişilerin kapu halkından kişilerdir. Bu da gösteriyor ki dergâh-ı âlide yahut bizzat imparatorluğun saray ve merkez teşkilatında bulunan yalnız çavuşların değil, sair görevli halkın önemli bir kısmı bu kaynaktan elde edilmekteydi.

Bilindiği gibi, şehzadeler sancaklara çıktıklarında, maiyetlerine lâlâlardan hizmetkârlara dek çok sayıda personel ve görevli verilirdi. Şehzadelerin tahta cülusu hâlinde, taşrada valilik kariyerleri dönemlerinde kapu halkı ve hizmetkârlarından önemli bir kısmı, bizzat yeni sultanla birlikte gelerek, saray ve merkez teşkilatında çeşitli görevlere getirilirdi. Taşra kariyerinde şehzadelerin maiyeti içerisinde çavuşlar da yer alırdı.³⁷ İncelediğimiz dergâh-ı âli çavuşlarından bir kısmı bu suretle II. Mehmed, II. Bayezid, I. Selim ve I. Süleyman gibi sultanların şehzadelik dönemlerinde yanlarında bulunmuş olan personeldir. Bunun yanı sıra, çavuşlardan bir kısmı da ilgili padişahların saltanatları esnasında onlara çeşitli kulluklar yapmış kişilerdir.

²⁶ “Hüseyn [veled-i] Muammer, mezkûrun atası zeâmet tasarruf eder”, *a.g.k.*, vrk. 2a.

²⁷ “Ali sipâh, mezkûr pâdişâhî âlem penâh hazretleriyle bile gelmiştir, aslı sipâhi zâdedür”, *a.g.k.*, vrk. 4b.

²⁸ “Hızır [veled-i] Çepni, mezkûr timar erinden çavuş olmuştur, sipâhi oğlu sipahidir, babası zeâmet tasarruf eder”, *a.g.k.*, vrk. 5a.

²⁹ “Kasım [veled-i] Küçük, mezkûr sipâhi oğlanları zümresinden çavuş olmuştur, sahih kuldur”, *a.g.k.*, vrk. 3b.

³⁰ “Eynehân Çavuş, mezkûr Rumili timar erlerinden çavuş olmuştur, aslı sipâhi zâdedür”, *a.g.k.*, vrk. 3a; “Mehmed Alaşehir, mezkûr Anadolu subaşlarından çavuş olmuştur, aslı sipâhi zâdedür”, *a.g.k.*, vrk. 3a; “Kaya tâbi-i İskender Paşa, mezkûr Rumili timar erlerinden çavuş olmuştur”, *a.g.k.*, vrk. 3a.

³¹ “Ali sipâh, mezkûr pâdişâhî âlem penâh hazretleriyle bile gelmiştir, aslı sipâhi zâdedür”, *a.g.k.*, vrk. 4b; “Mehmed veled-i Haykıl, mezkûr Merhûm Sultan Selim ile bile gelmiştir, aslı sipâhi zâdedür”, *a.g.k.*, vrk. 2b.

³² “Yahya Rumî, mezkûr sabika Sultan Ahmed Beg’ün çavuşu idi, sipâhi oğlu sipâhidir”, *a.g.k.*, vrk. 2a.

³³ “Mahmud gulâm-i Yusuf Paşa, mezkûr Yusuf Paşa kuludur, timardan gelüb çavuş olmuştur”, *a.g.k.*, vrk. 4b.

³⁴ Bu bahis az aşağıda ele alınacağı için burada ayrıntıya girilmeyecektir.

³⁵ Bkz. *TT-d* 972, vrk. 4-7.

³⁶ Örneğin Ali Çavuş, Keyvân Çavuş, Ahmed Çavuş gibi kişiler sancağa çıkarılmış dergâh-ı âli çavuşlarıdır, bkz. *TT-d* 972, vrk. 4, 7, 10.

³⁷ Hüsâm kâtib, mezkûr, Merhûm Sultân Selim ile bile gelüb sipâhi oğlanları zümresinden çavuş olmuştur. İstanbul’da bir muhızrın oğludur amma hizmete kâbil ve yararlıdır ve Merhûm Sultân Mehmed’e Kefe Sancağı virildükde bile koşulmuş, *TSM.d.* 9558, vrk. 2b.

Bu noktada yeni sultanın tahta geçmesi karşısında, bertaraf olan diğer şehzadelerin maiyetinde görevli halkın akıbeti ne yönde tecelli ederdi? Efendileri gibi onlar da yerlerini kaybedip, dağıtılarak tasfiye mi edilmişlerdir? Yerlerinde bırakılmışlar mıdır ve merkezde görev yapabileme şansları olmuş mudur?

Kuruluş ve yükselme dönemlerinde göze çarpan meselelerden biri de şehzadeler arasında cereyan etmiş olan taht kavgalarıdır. Bu sürecin en radikal boyutunu ise Şehzade Selim'in kardeşlerini bertaraf etmek için harekete geçişi teşkil etmiştir. Zira o kardeşlerine karşı bu mücadeleye giriştiğinde babası henüz hayatta ve tahttaydı ve kardeşleri Korkud ile Ahmed'i bertaraf etmekle kalmamış, babası Sultan II. Bayezid'i tahtı kendisine bırakmaya mecbur bırakmıştır. Kardeşleri Korkud ve Ahmed de kendisi gibi birer Osmanlı sancağında bulunmaktaydılar. Dergâh-ı âli çavuşlarından bazılarının Şehzade Ahmed ve Korkud'un hizmetkârı / çavuşları oldukları kayıtlıdır.³⁸ Bu kayıtlar göstermektedir ki, bertaraf edilen şehzadelerin maiyetinde bulunan personel liyakat ve sadakate göre çeşitli mevkilere getirilmişlerdir.

Daha önce Karakoyunlu hükümdarı Kara Yusuf oğlu Cihan Şah'ın (1438-1467) kapu halkından olan İskender Divane'ye ait kayıt ilgi çekicidir. Cihan Şah'ın kulu olan İskender, onun ölümü üzerine Yavuz Sultan Selim'e müracaat etmiş ve kendisi bölüğe alınmıştır. Sonrasında dergâh-ı âli çavuşluğuna yükselmiştir.³⁹

Dergâh-ı âli çavuşluğu mevkiine imparatorluğun merkez ve taşra teşkilatında paşa ve bey olarak çeşitli görevlerde bulunmuş kişilerin maiyet ve kapusunda çavuşluk ya da başka görevlerde bulunmuş personelden de alımlar yapılmıştır.

Bu bağlamda Mısır'ın ilk beylerbeyi olan, Memluk asıllı Hayır Bey'in maiyetindeki personelden çavuş olarak dergâh-ı âli çavuşluğuna alım yapılmıştır. Mısır'ın fethinden sonra Hayır Bey beylerbeyi olarak tayin edilmiş ve yanına Osmanlı beyleriyle birlikte, üç bin civarında muhafız bırakılmıştı. Yine Mısır beylerbeyiliği yapmış olan Hadım Süleyman Paşa'nın bazı kulları da divan çavuşluğuna getirilmiştir. Ayrıca Ahmed Bey, Hayır Bey, Ahmed Paşa (Hain), Mustafa Paşa, Süleyman Paşa Yusuf Paşa, İskender Paşa, Mesih Beg'in kapu halkından da divana çavuşlar alınmıştır.⁴⁰

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nda bizzat divanda, merkezde görev yapan dergâh-ı âli çavuşları farklı kariyer kolları ve kaynaklardan gelmişlerdir. Bu makama gelişlerinde, birikim ve becerileri, yararlılıkları, sadakatleri ve hatta akrabalık ilişkileri⁴¹ gibi unsurlar etkili olmuştur. İncelememize konu olan defterdeki kayıtlar, sadece dergâh-ı âli çavuşlarının kökenlerini değil, aynı zamanda imparatorluğun askerî, idari ve bürokratik yapısında mevcut kurum ve mevkiler arasındaki geçişli ve hareketli kurguyu çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra defterdeki kayıtlar dönemin siyasi, idari ve askerî tarihine ait çeşitli meseleler için ilginç bilgiler sunmaktadır.

³⁸ A.g.k., vrk. 2b, 3b.

³⁹ A.g.k., vrk. 3b.

⁴⁰ A.g.k., vrk. 3a, 3b, 4a.

⁴¹ Osmanlı Devleti'nde sadece dergâh-ı âli çavuşluğuna değil, diğer makamlara da yapılan atamalarda akrabalık ilişkileri belirleyici faktörlerden biridir. Ali Çavuş'un *nâ-ehil* olduğu belirtilmiştir. Buna karşın kendisinin Nişancının kardeşi olduğu, önemli bir referans kaynağı olarak kaydedilmiştir, a.g.k., vrk. 4b.

Kaynakça

- Akgündüz, Ahmet, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahlilleri*, C. I, İstanbul 1990.
- “Âşıkpaşaoğlu Derviş Ahmed Âşıkî, Tevârîh-i Âl-i Osman”, Hazırlayan: Nihal Atsız, *Osmanlı Tarihleri I*, İstanbul 1949.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri (TT-d), Numara: 972
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Arşivi’nden Alınan Defterler, TSMA.d. 9558 Numaralı Defter.
- Fatih Sultan Mehmed Kānunnāme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul 2003.
- İnalcık, Halil, “Ghulâm”, *The Encyclopedia of Islam*, second esition, vol. II, Leiden 1991, s. 1085–1091.
- İnalcık, Halil, Evgeni Radushev ve Uğur Altuğ, *1445 Tarihli Paşa Livâsı İcmâl Defteri*, Ankara 2013.
- İnalcık, Halil, *Hicrî 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara 1954
- İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Çeviren: Ruşen Sezen, İstanbul 2003.
- Koç, Ümit, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Çavuşluk Teşkilatı”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 12, S. 2, Elazığ 2002, s. 395-420.
- Köprülü, Fuad, “Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Te’siri Hakkında Bâzı Mülâhazalar”, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, İstanbul 1931, 165-309.
- Köprülü, Fuad, “Çavuş”, *MEB İA*, C. III, s. 362-9.
- Köprülü, Orhan Fuad, “Çavuş”, *TDV İA*, C. 8, İstanbul 1993, s. 236-8.
- Mehmet Neşri, *Kitâb-i Cihan-Nümâ Neşri Tarihi I-II*, Hazırlayan: Faik Reşit Unat ve Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987.
- Schweigger, Salomon, *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581*, Çeviren: Türkis Noyan, İstanbul 2004
- Taksim Belediye Kütüphanesi (Atatürk Kitaplığı), Muallim Cevdet Evrakı Koleksiyonu (*MC EVR*) no: 38-16
- Topkapı Sarayı Arşivi H. 951-952 Tarihli ve E 12321 Numaralı Mühimme Defteri*, Hazırlayan: Halil Sahillioğlu, İstanbul 2002.
- Uluskan, Murat, *Divân-ı Hümayûn Çavuşbaşılığı (XVI-XVII. Yüzyıllar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1998.
- Uluskan, Murat, *Divân-ı Hümayûn Çavuşları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2004.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhâl*, Ankara 1941.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapukulu Ocakları I-II*, Ankara 1943.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Ankara 1945.

T SMA. d. 9558 NUMARALI DEFTER⁴²[1a] **Defter-i Esâmî-i Çavuşân-ı Dergâh-ı Âli**[1b] **Defter-i Esâmî-i Çavuşân-ı Dergâh-ı Âli**

Çavuşân-ı Mezkûrîn ki Merhûm Sultân Mehemed Hân Aleyhi'r-rahmet ve'l-gufrân Zamânında Olmuşlardır:

Yûsuf İsfânâhçı: Mezkûr, Sultân Mehemed zamânından berü *solakdan* çavuş olmuştur.

Mustafa Ağa: Mezkûrın atası Sultân Mehemed Merhûma çavuşbaşı olmuştur. Sultân Bayezid Merhûm tahta geçelden berü çavuşdur, pîr-i nâ-tüvân olmuştur.

Çavuşân-ı Mezkûrîn ki Merhûm Sultân Bâyezîd Hân Aleyhi'r-rahmet ve'l-gufrân Zamânında Olmuşlardır:

İshak [veled-i] Kemâl: Mezkûr çavuş oğlu çavuşdur.

Süleymân [veled-i] Mustafâ: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

Kâsım Midillü: Mezkûr ulüfecilikden çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Hasan [veled-i] Küçük: Mezkûr kapucılıktan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Ahmed Eflâk: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur, sahîh kuldur ammâ nâ-ehildür.

Hızır Bozdoğan: Mezkûr sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Hızır bevvâb: Mezkûr kapucılıktan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Ahmed Tosya: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

İskender Manastır: Mezkûr Rûm İli çavuşlarından çavuş olmuştur, sahîh kuldur ammâ ayakları zahmetlüdür.

Mustafâ [veled-i] 'Ali: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur, babası Sultân Mehemed kullarındandır.

Ahmed [veled-i] 'Ali: Mezkûr dâhi çavuş oğlu çavuşdur, babası Sultân Mehemed kullarındandır.

Ahmed [veled-i] Balı: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

[2a] **Ahmed [veled-i] Süleymân:** Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur, ammâ nâ-ehildür.

Mustafâ [veled-i] Hızır: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur, babası Sultân Mehemed kullarındandır.

Mustafâ [veled-i] Firûz: Mezkûr dâhi çavuş oğlu çavuşdur, babası Sultân Mehemed kullarındandır.

Hüseyin [veled-i] Muammer: Mezkûrın atası zeâmet tasarruf ider.

Ca'fer [veled-i] Mustafâ: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

Hüseyin [veled-i] Mûsâ: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur, dedeleri Sultân Mehemed'e çavuşbaşı olmuşlardır.

Mustafâ [veled-i] Süle: Âl-i Osmân zamânından berü mezkûr çavuş oğlu çavuşdur.

Hamza [veled-i] Süle: Mezkûr dâhi Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

Yûsuf [veled-i] Süle: Mezkûr Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

Arslan [veled-i] Aydın: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

Yeni [veled-i] 'İsâ: Mezkûr Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

Hüseyin [veled-i] Süle: Mezkûr dâhi Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

Muhammed [veled-i] 'Ali: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

Çavuşân-ı Mezkûrîn ki Merhûm Sultân Selim Hân Aleyhi'r-rahmet ve'l-gufrân Zamânında Olmuşlardır:

'Ali [veled-i] Süle: Mezkûr Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

Hasan [veled-i] Süle: Mezkûr Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

⁴² Metinde okunamayan kelimeler (...) işaretiyle ifade edilmiştir. Doğruluğundan tam olarak emin olunamayan kelimelerin yanına (?) işareti konulmuştur.

Hasan [veled-i] Sofi: Mezkûr çavuş oğlu çavuşdur, babası Sultân Mehmed kullarındandır.

[2b] **Süleymân Sivas:** Mezkûr sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur. Merhûm Sultân Selîm Hân ile gelmişdir, aslı nâ-ma'lûmdur.

Dede Ladik (?): Mezkûr sâbika Sultân Ahmed çavuşlarından olup Merhûm Sultân Selîm'e Trabzon'a varup andan bile gelmişdir.

'Ali [veled-i] Himmet: Mezkûr çavuş nişâncı begün karındaşıdır, ammâ nâ-ehildir.

Mehmed [veled-i] Haykıl(?): Mezkûr, Merhûm Sultân Selîm ile bile gelmişdir, aslı sipâhî zâdedür.

Kozan: Mezkûr, Merhûm Sultân Selîm ile bile gelüp sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur. Aslı nâ-ma'lûmdur.

Hüsâm kâtib: Mezkûr, Merhûm Sultân Selîm ile bile gelüp sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur. İstanbul'da bir muhızırın oğludur ammâ hizmete kâbil ve yararlıdır ve Merhûm Sultân Mehmed'e Kefe Sancağı virildükde bile koşulmuş.

Mustafâ solak: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur, sahîh kuldur ammâ nâ-ehildir.

Yûsuf solak: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Balı sakâ: Mezkûr, Sultân Selîm Merhûm ile bile gelüp çavuş olmuştur. Mısır Muhârebesi'nde bir kolu okla vurulup amelden kalmışdır.

Mustafâ [veled-i] İlyas: Mezkûrun atası Sultân Selîm Merhûm zamânında çavuşbaşı olmuştur.

Ahmed Hâzan (?): Mezkûr sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur. Sarâydan çıkmış sahîh kuldur.

'Ali Balçık: Mezkûr, Sultân Selîm ile gelüp sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Ahmed solak: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Mustafâ [veled-i] Süleymân: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur. Babası Sultân Bâyezîd kullarındandır.

Yahya [veled-i] Himmet: Mezkûr, Merhûm Sultân Selîm ile Trabzon'dan gelüp çavuş olmuştur. Çıkan Nişâncı Beg'ün karındaşıdır, ammâ nâ-ehildir.

Hızır hîş-i Kısahûn(?): Mezkûr, Sultân Selîm Merhûm ile bile gelüp çavuş olmuştur, aslı nâ-ma'lûmdur.

İskender Hersek: Mezkûr evvel bir çavuşun hizmetkârı olup arabacılığa yazılıp oradan yeniçeriliğe katılıp ve andan silahdâr olup çavuş olmuştur ammâ yarar hizmetkârdur.

Pîr 'Ali [veled-i] Lutfî: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

[3a] **Kaya tâbî'-i İskender Paşa:** Mezkûr Rûm İli timar erlerinden çavuş olmuştur. Aslı nâ-ma'lûmdur ammâ hizmetkârdır.

Mahmûd hayyât: Mezkûr Rûm İli çavuşlarından çavuş olmuştur, aslı kuldur.

Yahyâ-i Rûmî: Mezkûr sâbikâ Sultân Ahmed Beg'ün çavuşı idi, sipâhî oğlu sipâhîdir.

Aydın bevvâb: Mezkûr kapucılıktan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Mehmed Teke: Mezkûr çavuş oğlu çavuşdur.

'Ali Teke: Mezkûr çavuş oğlu çavuşdur.

'Ali solak: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Çavuşân-ı Mezkûrîn ki Pâdişâh-ı Âlem-Penâh Hazretleri Zamânında Olan Bunlardır:

Kaya [veled-i] Süle: Mezkûr Âl-i Osmân zamânından berü çavuş oğlu çavuşdur.

Mustafâ [veled-i] İbrâhim: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur. Babası Sultân Mehmed kullarındandır.

Mustafâ dellâk: Mezkûr kapucılıktan çavuş olmuştur, sahîh kuldur. Mısır'da Süleymân Paşa hazretleri yanında emrile kalmışdır.

İbrahim Çerkes: Mezkûr Mesih Beg'ün kuli olup timâr erlerinden çavuş olmuştur. Ammâ hizmete kâbil ve yararlıdır.

Yûsuf hâfız: Mezkûr, Merhûm Mustafâ Paşa kulu olup Rûm İli timar erlerinden çavuş olmuştur. Ammâ hizmete kâbil ve yarardur.

Hızır muhızır: Mezkûr yeniçeri muhızırından çavuş olmuştur.

Eynehân çavuş: Mezkûr Rûm İli timar erlerinden çavuş olmuştur, aslı sipâhî zâdedür.

Mehmed Alaşehir: Mezkûr Anadolu subaşlarından çavuş olmuştur, aslı sipâhî zâdedür.

Pîr ‘Ali hayyât: Mezkûr pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdür. Aslı yayadur ammâ hizmetkârdur.

[3b] **İskender Edirne:** Mezkûr Rûm İli çavuşlarından çavuş olmuştur, ammâ aslı timar eri oğludur.

Ca’fer muhızır: Mezkûr İstanbul muhızırbaşılığından çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Tuzak [veled-i] Süleymân: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

İlyâs sipâh: Mezkûr solakdan silahdâr olup Korkud Çavuş ile Mısır’dan ulak ile gelicek çavuş olmuştur.

Şâdî: Mezkûr, Merhûm Hayır Beg’ün çavuşbaşı olup deryadan çıkdukda ulak ile gelüp çavuş olmuştur. Ammâ kadîmî Sultân Bayezid kulu olup Merhûm Sultân Korkud’a koşulmuş kuldur.

İskender Ofçabolu: Mezkûr Mısır hıfzına varup bölükbaşlarından âsitâne-i sa’âdete Ahmed Paşa’nun kutlu haberin getirüp çavuş olmuştur.

İlyâs [veled-i] Hızır: Mezkûr dâhi Mısır hıfzına varup bölükbaşlarından âsitâne-i sa’âdete Ahmed Paşa’nun kutlu haberin getirüp çavuş olmuştur.

İskender dîvâne: Mezkûr, Merhûm Cihân Şâh kulu olup fevt oldukdan sonra Sultân Selîm Merhûm’a varup anda bölüğe geçüp bölükden çavuşdur. Ammâ yarar yoldaşdur.

Yûsuf muhızır: Mezkûr kâdî asker muhızırbaşılığından çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Kasım [veled-i] Küçük: Mezkûr sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Mustafâ pehlevân: Mezkûr pehlevânlıktan çavuş olmuştur, aslı sipâhî zâdedür.

Hasan [veled-i] İbrâhim: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur, babası Sultân Mehmed kullarındandır.

Mustafâ dizdâr: Mezkûrun atası mürde dizdârdur. Kendüsi timâr erinden çavuş olmuştur.

Yûsuf câzû: Mezkûr, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdür, aslı nâ-ma’lûmdur.

Bâyezîd [veled-i] Süleymân: Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

Yûsuf İpek: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

‘Ali Anadolu: Mezkûr, yeniçeri çavuşluğundan çavuş olmuştur.

Yûsuf Hersek: Mezkûr, yayabaşlarından çavuş olmuştur.

[4a] **Yûsuf Tırnova:** Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Nasûh sipâh: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

İskender solak: Mezkûr, solakdan çavuş olmuştur.

Yûsuf solak: Mezkûr dâhi solakdan çavuş olmuştur.

Hüseyn çukadâr: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

İlyâs Biga Hisâr: Mezkûr, yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Ca’fer yılanî: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Kasım Elbasan: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Hüseyn cündî: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Hızır Drama: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Hüseyn Mora: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Hüseyn bevvâb: Mezkûr kapucılıktan çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Mustafâ [veled-i] Dede: Mezkûr çavuş oğlu çavuşdur.

Pîrî Simâvî: Mezkûr Anadolu çavuşlarından çavuş olmuştur, aslı sipâhî zâdedür.

Üveys Lâgar: Mezkûr dahi Anadolu çavuşlarındandır, aslı sipâhî zâdedür.

Ahmed Teke: Mezkûr çavuş oğlu çavuşdur.

Hasan (...): Mezkûr yeniçeri çavuşlarından çavuş olmuştur.

Durdı: Mezkûr, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı nâ-ma'lûmdur.

[4b] **Bâyezîd orman:** Mezkûr, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı Türkdür.

Hasan bâzîrgân: Mezkûr dahi pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı nâ-ma'lûm ve hem sağırdur.

Mahmûd gulâm-i Yûsuf Paşa: Mezkûr Yûsuf Paşa kuludur, timardan gelüp çavuş olmuştur.

'Ali sipâh: Mezkûr pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı sipâhî zâdedür.

Pehlevân Armudî: Mezkûr dahi pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı raiyyetdûr.

Pehlevân [veled-i] Kılıç: Mezkûr sipâhî oğlanları zümresinden çavuş olmuştur, aslı Türkdür.

'Ali gulâm-i İskender Paşa: Mezkûr pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle gelmişdir, yarar hizmetkârdur.

Korkud Hersek: Mezkûr sekbân süvâriden çavuş olmuştur, aslı nâ-ma'lûmdur.

Mustafâ durre (?): Mezkûr kadîmden çavuş oğlu çavuşdur.

Mustafâ sarrâc: Mezkûr, Rûm İli çavuşlarından çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Mustafâ [veled-i] Şîrmerd: Mezkûr dahi Rûm İli çavuşlarından çavuş olmuştur. Atası Galata Sarayı'nda olan dellâk gılmânların üstâdidur.

Mansûr [veled-i] İshâk: Mezkûr kâdî'asker muhızırbaşılığından çavuş olmuştur. Elân babası Eski Saray kapucuları kethüdâsıdır.

Mustafâ Karamanî: Mezkûr, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı Cihân Şâh halkındandır.

Yûsuf Çekme (?): Mezkûr, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle gelmişdir, sâbıkda bir kimesnenün kulu imiş. Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri devletle Mağnisa'ya gitdiklerinde silahdârlığa yazılıp bile gitmiş ammâ hizmete kâbil ve yararlıdır.

'Ali [veled-i] Süleymân: Mezkûrun dedesi Merhûm Sultân Mehmed'e çavuşbaşı olmuştur.

Mehmed [veled-i] Ya'kûb Ağa: Mezkûr Emîr-i Ahûr Ya'kûb Ağa'nun oğludur.

Murâd [veled-i] 'Abdullah: Mezkûr ulûfecilikden çavuş olmuştur, sahîh kuldur.

Yûsuf [veled-i] Düzen: Mezkûr pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir. Sultân Cihân Şâh halkındandır.

[5a] **Mehmed [veled-i] Zümrüd:** Mezkûr dahi pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı sipâhî zâdedür.

Hızır [veled-i] Çepni: Mezkûr timâr erinden çavuş olmuştur. Sipâhî oğlu sipâhîdûr, babası ze'âmet tasarruf ider.

Eynebegi solak: Mezkûr solakdan çavuş olmuştur.

Hızır berber: Mezkûr, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleriyle bile gelmişdir, aslı sipâhî oğlanınun kuludur.

İskender Bosna: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Mustafâ Alaca Hisâr: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Ahmed [veled-i] Mahmud: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

Seydî Hersek: Mezkûr yayabaşlarından çavuş olmuştur.

İskender Ustrumça: Mezkûr bölükbaşlarından çavuş olmuştur.

Mehmed muhtesîb: Mezkûr Rûm İli çavuşlarından çavuş olmuştur, aslı bir muhtesîbün oğludur.

Cem'an yüz yirmi sekiz neferdür.